บทความวิจัย

สิทธิที่ไม่เสมอภาค: วิเคราะห์โครงสร้างการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเลือกตั้ง

Unequal Rights: Analyzing Structural Accessibility and Political Participation of Persons with Disabilities in the Electoral Process

ธัญพิชา รงค์จำเริญ[1] และจิตรลดา ไชยะ[2]

Tanpicha Rongjumroen[1] and Chitralada Chaiya[2]

[1-2] วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

[1-2] College of Politics and Governance, Mahasarakham University

E-mail: 67011381003@msu.ac.th

Corresponding E-mail: chitralada.c@msu.ac.th

This article is presented in the 21th National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Thaksin University, September 26, 2025

Received: August 15, 2025; Revised: September 30, 2025; Accepted: June 20, 2026

บทคัดย่อ

ในบริบทที่ประเทศไทยและสังคมโลกต่างยอมรับหลักการของการเลือกตั้งที่ครอบคลุมและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง กลุ่มคนพิการยังคงเผชิญกับอุปสรรคเชิงโครงสร้างในการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น การใช้สิทธิเลือกตั้ง งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการเข้าถึง โดยประกอบด้วย หน่วยเลือกตั้ง บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง บทบาทของผู้นำทางสังคม การรับรู้เกี่ยวกับสิทธิในการมีส่วนร่วม และอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการในประเทศไทย โดยใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Correlation) กับข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง ผลการวิเคราะห์พบว่าปัจจัยด้านโครงสร้างมีความสัมพันธ์ในระดับสูงมากระหว่างกัน ($r = 1.000$, $p < .001$) จึงสะท้อนให้เห็นถึงระบบบริการที่เคลื่อนพร้อมกันในลักษณะรวมศูนย์ ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้เรื่องสิทธิกับการใช้สิทธิเป็นไปในทิศทางบวก ($r = .784$) แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) ผลลัพธ์นี้ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของคนพิการอาจไม่ได้ขึ้นอยู่กับ "การจัดให้มี" (เชิงเทคนิค) เพียงอย่างเดียว แต่กับ "ความรู้สึกว่ามีสิทธิที่จะมีส่วนร่วม"

งานวิจัยนี้จึงเสนอว่าการออกแบบนโยบายเลือกตั้งที่เป็นธรรมสำหรับคนพิการจำเป็นต้องข้ามพ้นจากกรอบการอำนวยความสะดวกเชิงเทคนิค ไปสู่การส่งเสริมสำนึกแห่งสิทธิ ความมั่นใจในตนเอง และการสร้างพื้นที่สาธารณะที่รองรับบทบาทของคนพิการในฐานะพลเมืองที่เท่าเทียมในระบอบประชาธิปไตย

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการ; การเข้าถึงการเลือกตั้ง; ความเท่าเทียมกันของสิทธิในการออกเสียง; นโยบายสาธารณะและสิทธิพลเมือง; การรับรู้ถึงการมีส่วนร่วม

Abstract

In the context where Thailand and the global community accept the principle of inclusive elections that leave no one behind, the group of people with disabilities still faces structural obstacles in accessing fundamental rights, such as the right to vote. This research aims to analyze the relationship between access structures, which consist of polling stations, assistance services for accessibility, the role of social leaders, the perception of the right to participate, and the voter turnout rate of people with disabilities in Thailand. The study uses Pearson Correlation analysis with relevant secondary data. The results found that the structural factors have an extremely high correlation with each other ($r = 1.000, p < .001$), thus reflecting a service system that moves together in a centralized manner. Meanwhile, the relationship between perception of rights and voter turnout is positive ($r = .784$) but lacks statistical significance ($p > .05$). This outcome suggests that the participation of people with disabilities may not solely depend on the "provision" (technical aspects) alone, but also on the "feeling of having the right to participate." Therefore, this research proposes that designing fair electoral policies for people with disabilities needs to move beyond the framework of technical facilitation toward fostering a sense of entitlement, self-confidence, and creating a public space that supports the role of people with disabilities as equal citizens in a democracy.

Keywords: Political Participation of Persons with Disabilities; Electoral Access; Voting Rights Equality; Public Policy and Civil Rights; Perception of Participation.

บทนำ

การเลือกตั้งเป็นกลไกพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งประกันสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนอย่างเท่าเทียม โดยสิทธิในการเลือกตั้งถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานซึ่งได้รับการรับรองในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD) ค.ศ. 2006 ที่ระบุว่ารัฐภาคีมีพันธกรณีต้องจัดให้คนพิการสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างเท่าเทียมและปราศจากการเลือกปฏิบัติ ในทางทฤษฎี กรอบแนวคิด “แนวทางการพัฒนาที่มีสิทธิมนุษยชนเป็นฐาน” (Rights-Based Approach) เน้นให้การพัฒนาสังคมตั้งอยู่บนหลักการยอมรับและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคนอย่างไม่เลือกปฏิบัติ ขณะที่ “แนวคิดความพิการเชิงสังคม” (Social Model of Disability) อธิบายว่าความพิการมิได้เกิดจากข้อจำกัดทางร่างกายหรือจิตใจของบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากอุปสรรคเชิงโครงสร้าง ทัศนคติ และสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของคนพิการในสังคม นอกจากนี้ “แนวคิดเชิงขีดความสามารถ” (Capability Approach) ยังชี้ให้เห็นว่าการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งที่แท้จริง มิใช่เพียงการเปิดโอกาสให้ใช้สิทธิเท่านั้น แต่รวมถึงการเสริมสร้างศักยภาพ ความรู้ และข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอเพื่อให้คนพิการสามารถตัดสินใจและใช้สิทธินั้นได้อย่างมีความหมาย

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของประเทศไทย แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งจะรับรองสิทธิของคนพิการอย่างชัดเจน แต่การปฏิบัติในทางปฏิบัติยังคงมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในหน่วยเลือกตั้ง การขาดสื่อและช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะของแต่ละกลุ่มคนพิการ เช่น เอกสารเสียง วีดิทัศน์ภาษามือหรือเอกสารอักษรเบรลล์ รวมทั้งการขาดกลไกสนับสนุน เช่น ผู้ช่วยเหลือการลงคะแนน (polling assistants)

ที่ผ่านการอบรมด้านสิทธิมนุษยชนและความต้องการของคนพิการ นอกจากนี้ ปัญหาเชิงทัศนคติของบุคลากรและสังคมก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้คนพิการรู้สึกไม่มั่นใจหรือไม่สะดวกใจในการใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งข้อจำกัดเหล่านี้สะท้อนช่องว่างเชิงโครงสร้างและกระบวนการ (structural and procedural gaps) ที่ทำให้การเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งของคนพิการยังไม่เท่าเทียมกับประชาชนทั่วไป อีกทั้งปัจจุบันยังไม่มีฐานข้อมูลสถิติที่ชัดเจนและครอบคลุมเกี่ยวกับอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการในประเทศไทย ไม่ว่าจะจำแนกตามประเภทความพิการ พื้นที่ หรือปัจจัยด้านสังคมเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดช่องว่างทางองค์ความรู้ในเชิงประจักษ์ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติในการพัฒนากระบวนการเลือกตั้งให้ครอบคลุมและเข้าถึงได้อย่างแท้จริง

ดังนั้น งานวิจัยฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างการเข้าถึงและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการในการเลือกตั้งในประเทศไทย โดยใช้กรอบทฤษฎีด้านสิทธิมนุษยชน ความพิการ และขีดความสามารถเป็นฐานวิเคราะห์ อันจะนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนากระบวนการเลือกตั้งให้ครอบคลุม เป็นธรรม และสอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศ ตลอดจนเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและโครงสร้างการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งของคนพิการในประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการในการเลือกตั้ง
3. เพื่อเสนอแนวทางพัฒนากระบวนการเลือกตั้งให้มีความครอบคลุมและเสมอภาคต่อคนพิการ

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิที่ไม่เสมอภาค: วิเคราะห์โครงสร้างการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเลือกตั้ง ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

แนวทางการพัฒนาที่มีสิทธิมนุษยชนเป็นฐาน (Rights-Based Approach)

แนวทางการพัฒนาที่มีสิทธิมนุษยชนเป็นฐาน เป็นแนวคิดที่ผสานหลักการและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากลเข้ากับกระบวนการพัฒนา โดยมีจุดมุ่งหมายให้การพัฒนามิใช่เพียงการบรรลุผลทางเศรษฐกิจหรือโครงสร้างพื้นฐาน แต่ต้องทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียม พร้อมยกระดับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (human dignity) ของทุกคน หลักการสำคัญของ RBA ได้แก่

1) การมีส่วนร่วม (Participation) – ทุกคน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง ต้องมีโอกาสและอำนาจในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

2) ความรับผิดชอบ (Accountability) – ผู้มีหน้าที่ตามสิทธิ (duty-bearers) เช่น รัฐ ต้องมีความรับผิดชอบต่อการเคารพ คุ้มครอง และปฏิบัติให้เกิดสิทธิ

3) หลักนิติธรรม (Rule of Law) – การดำเนินงานต้องสอดคล้องกับกฎหมายและมาตรฐานสิทธิมนุษยชน

4) ความเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติ (Equality and Non-discrimination) – ต้องขจัดการกีดกันหรือความเหลื่อมล้ำทุกรูปแบบ

5) การเสริมพลัง (Empowerment) – ทำให้ผู้มีสิทธิ (rights-holders) มีความรู้ ความสามารถและโอกาสที่จะใช้สิทธิของตน [1]

แนวทางการพัฒนาที่มีสิทธิมนุษยชนเป็นฐาน เน้นว่าผู้มีสิทธิ (rights-holders) ต้องตระหนักและสามารถใช้สิทธิของตนได้จริง ขณะที่ผู้มีหน้าที่ตามสิทธิ (duty-bearers) ต้องได้รับการเสริมศักยภาพและกลไกให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ [2] แนวทางนี้มองสิทธิมนุษยชนเป็นทั้ง เป้าหมาย (goal) และเครื่องมือ (means) ของการพัฒนา ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดการพัฒนาแบบเดิมที่มุ่งเน้นผลลัพธ์เชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว การใช้ RBA ยังช่วยให้การพัฒนาเกิดความยั่งยืน เนื่องจากสร้างระบบและโครงสร้างที่คุ้มครองสิทธิอย่างถาวร [3]

แม้แนวคิด Rights-Based Approach จะชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก แต่ในกรณีประเทศไทย ผลวิจัยนี้พบว่าสิ่งเหล่านี้อาจไม่เพียงพอหากปราศจากการสร้างสำนึกสิทธิในระดับบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับ Capability Approach ที่เน้น “เสรีภาพที่แท้จริง” มากกว่าการจัดโครงสร้างเพียงอย่างเดียว

แนวคิดความพิการเชิงสังคม (Social Model of Disability)

แนวคิดความพิการเชิงสังคม เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในสหราชอาณาจักรช่วงทศวรรษ 1970–1980 จากการเคลื่อนไหวของขบวนการสิทธิคนพิการ (Disabled People’s Movement) เพื่อโต้แย้งกับ ความพิการเกิดจากความบกพร่องหรือความผิดปกติทางร่างกาย จิตใจ หรือประสาทของบุคคล ซึ่งมองว่าความพิการเป็นปัญหาส่วนบุคคลที่ต้องแก้ด้วยการรักษา ฟื้นฟู หรือชดเชยความบกพร่อง แนวคิดแบบสังคมนี้ชี้ให้เห็นว่าความพิการเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีความบกพร่อง (*impairment*) กับ อุปสรรคทางสังคม (*social barriers*) และโครงสร้างเชิงระบบ (*structural barriers*) [4] มากกว่าจากความบกพร่องนั้นเพียงอย่างเดียว อุปสรรคเหล่านี้รวมถึง อุปสรรคทางกายภาพ (เช่น พื้นที่สาธารณะที่ไม่สามารถเข้าถึงได้), อุปสรรคทางนโยบายและกฎหมาย (เช่น ขาดการคุ้มครองสิทธิหรือไม่มีมาตรการส่งเสริมการมีงานทำ), และอุปสรรคทางทัศนคติ (เช่น การเหมารวมว่าคนพิการพึ่งพิงผู้อื่นเสมอ) [5]

ความสำคัญของโมเดลนี้คือ การเปลี่ยนกรอบความคิดจากการ “แก้ไขบุคคล” ไปสู่การ “แก้ไขสังคม” โดยให้ความสำคัญกับการขจัดหรือบรรเทาอุปสรรคเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ทุกคนเข้าถึงได้ (*accessibility*) และเป็นธรรม หลักการสำคัญประกอบด้วย การออกแบบเพื่อทุกคน (universal design), ความเท่าเทียมทางโอกาส (equality of opportunity), และการมีส่วนร่วมของคนพิการในการตัดสินใจ (participatory decision-making) แนวคิดนี้ยังเป็นรากฐานสำคัญของการกำหนด อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD) ค.ศ. 2006 ซึ่งเน้นให้รัฐภาคีดำเนินมาตรการเชิงโครงสร้างเพื่อคุ้มครองสิทธิของคนพิการอย่างเสมอภาคและปราศจากการเลือกปฏิบัติ [6]

ดังนั้น การประยุกต์ใช้แนวคิดความพิการเชิงสังคม ในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ ไม่เพียงมุ่งลดข้อจำกัดเฉพาะบุคคล แต่ยังสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และทำให้คนพิการเป็นพลเมืองที่มีสิทธิเต็มในทุกมิติของชีวิต [7]

แนวคิดเชิงขีดความสามารถ (Capability Approach)

แนวคิดเชิงขีดความสามารถ เป็นกรอบการคิดด้านการพัฒนามนุษย์ที่ริเริ่มโดย Amartya Sen และต่อมาได้รับการพัฒนาต่อยอดโดย Martha C. Nussbaum แนวคิดนี้เน้นการประเมินคุณภาพชีวิตของบุคคลจากขีดความสามารถ (capabilities) ในการบรรลุสิ่งที่ตนให้คุณค่า มากกว่าการวัดเพียงรายได้หรือการเติบโตทางเศรษฐกิจ [8] โดยเห็นว่าการพัฒนาคือการขยาย “เสรีภาพที่แท้จริง” (real freedoms) ของคนในการเลือกใช้ชีวิตในแบบที่ต้องการ [9] ซึ่งครอบคลุมทั้งโอกาสทางการศึกษา สุขภาพ การทำงาน การมีส่วนร่วมทาง

สังคม และการเข้าถึงทรัพยากรอย่างเป็นธรรมในเชิงโครงสร้าง “แนวคิดเชิงขีดความสามารถ” มีความสำคัญกับ 2 องค์ประกอบหลัก คือ

1. ผลลัพธ์เชิงคุณภาพชีวิต – สภาพหรือกิจกรรมที่บุคคลสามารถเป็นหรือทำได้จริง เช่น มีสุขภาพดี การได้รับการศึกษา การมีส่วนร่วมทางการเมือง

2. โอกาสเชิงเสรีภาพ – เสรีภาพหรือโอกาสที่แท้จริงในการบรรลุผลลัพธ์เชิงคุณภาพชีวิตเหล่านั้น

แนวคิดนี้ยังเน้นว่าการประเมินความก้าวหน้าของสังคมต้องมองที่การขจัดข้อจำกัด เช่น ความยากจน การเลือกปฏิบัติ และการขาดโอกาสเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ทุกคนสามารถพัฒนาศักยภาพได้เต็มที่ ได้เสนอรายการ “สมรรถนะหลัก” (*Central Capabilities)* ซึ่งเป็นพื้นฐาน เช่น การมีชีวิต, สุขภาพทางกาย , อิสรภาพในการเคลื่อนไหว, การใช้เหตุผลเชิงปฏิบัติ, ความสัมพันธ์ทางสังคม และการมีส่วนร่วมกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

จุดเด่นของ “แนวคิดเชิงขีดความสามารถ” คือการมองว่าการพัฒนาเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการที่ต้องขยายโอกาสและศักยภาพของบุคคล เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตที่ตนเห็นว่ามีคุณค่าอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืน และมิติความเสมอภาคทางสังคม [10]

กรอบกฎหมายและมาตรฐานสากล

ในระดับสากล อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ค.ศ. 2006 (CRPD) มาตรา 29 กำหนดพันธกรณีให้รัฐรับประกันการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการอย่างเท่าเทียม ครอบคลุมการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมตลอดกระบวนการเลือกตั้ง [11] ซึ่งสะท้อนแนวคิด “แนวทางการพัฒนาที่มีสิทธิมนุษยชนเป็นฐาน” ที่เน้นการเคารพและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคนอย่างไม่เลือกปฏิบัติ ขณะที่คู่มือขององค์การเพื่อความมั่นคงและความร่วมมือในยุโรป (OSCE/ODIHR) [12] และชุดเครื่องมือของมูลนิธิ IFES ได้กำหนดมาตรฐานการสังเกตการณ์เลือกตั้งที่ครอบคลุมทั้งมิติทางกฎหมาย โครงสร้าง และทัศนคติ พร้อมข้อเสนอแนะด้านการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อติดตามการเข้าถึงของคนพิการในทุกขั้นตอนของกระบวนการเลือกตั้ง [13]

หลักฐานเชิงประจักษ์ต่างประเทศ

งานวิจัยของ Schur & Kruse ในสหรัฐอเมริกาได้วิเคราะห์ “ช่องว่างการใช้สิทธิ” ระหว่างคนพิการกับคนทั่วไป พบว่าปัจจัยสำคัญคือความยากลำบากในการเข้าถึงสถานที่ลงคะแนนและขั้นตอนการเลือกตั้ง แม้จะมีมาตรการอำนวยความสะดวกบางประการในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ช่วยลดอุปสรรคลงบ้าง [14] ส่วนรายงานของ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) พบว่าประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปหลายประเทศยังมีข้อจำกัดด้านกฎหมาย การเข้าถึงสถานที่เลือกตั้ง และสื่อหาเสียง [15] ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “แนวคิดความพิการเชิงสังคม” ที่อธิบายว่าความพิการเกิดจากอุปสรรคเชิงโครงสร้างและสิ่งแวดล้อมมากกว่าข้อจำกัดของบุคคลเพียงอย่างเดียว [16]

บริบทและการปฏิบัติในประเทศไทย

ในประเทศไทย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ได้บัญญัติรับรองสิทธิของคนพิการอย่างชัดเจน [17] พร้อมทั้งมีความร่วมมือระหว่างกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กับคณะกรรมการการเลือกตั้งในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น หน่วยเลือกตั้งกลาง และการสนับสนุนผู้ช่วยเหลือการลงคะแนน[18] อย่างไรก็ตาม รายงานของ ANFREL ระบุว่ายังขาดฐานข้อมูลทางการที่เป็นระบบเกี่ยวกับอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ [19] ขณะที่งานวิจัยในประเทศ เช่น วิทยานิพนธ์ของสุกัญญา จำนงค์บุญ และปาณิสสรา สุดชูเกียรติ พบว่ามีอุปสรรคทั้งด้านโครงสร้าง การเข้าถึงสื่อและข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนปัญหาเชิงทัศนคติของบุคลากรและสังคม [20]

แม้ว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 และความร่วมมือระหว่างกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ กับคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) จะรับรองสิทธิและจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก [21] เช่น หน่วยเลือกตั้งกลาง และการสนับสนุนผู้ช่วยเหลือการลงคะแนน แต่ในทางปฏิบัติ อุปสรรคเชิงโครงสร้างยังคงเกิดขึ้นอย่างชัดเจน ตลอดวงจรการเลือกตั้ง ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงความไม่พร้อมทางกายภาพของหน่วยเลือกตั้งเท่านั้น ปัญหาเริ่มต้นตั้งแต่ขั้นตอนก่อนวันเลือกตั้ง ซึ่งรวมถึงการขาดแคลนสื่อและช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสม เช่น เอกสารเสียง วีดิทัศน์ภาษามือ หรือเอกสารอักษรเบรลล์สำหรับการเข้าถึงข้อมูลหาเสียง ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจใช้สิทธิอย่างมีความหมาย

นอกจากนี้ การขาดการอบรมเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งให้มีความเข้าใจในหลักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในการช่วยเหลือการลงคะแนนก็เป็นอุปสรรคเชิงทัศนคติที่ทำให้คนพิการรู้สึกไม่มั่นใจ ข้อจำกัดเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างเชิงโครงสร้าง และในการทำให้การเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งของคนพิการมีความเท่าเทียมอย่างแท้จริง [22]

ช่องว่างและข้อเสนอเชิงแนวคิด

บทความและงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศชี้ตรงกันว่าการเปิดโอกาสให้คนพิการใช้สิทธิเลือกตั้งเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ หากไม่มีการเสริมสร้างศักยภาพ การจัดสื่อที่เข้าถึงได้ และกลไกสนับสนุนที่เหมาะสม เพื่อให้คนพิการสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างมีความหมายและยั่งยืน [23] ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “แนวคิดเชิงขีดความสามารถ” ที่มองว่าการเข้าถึงสิทธิอย่างแท้จริงต้องประกอบด้วยการเสริมพลัง(empowerment) และการให้ข้อมูลที่เพียงพอสำหรับการตัดสินใจ [24]

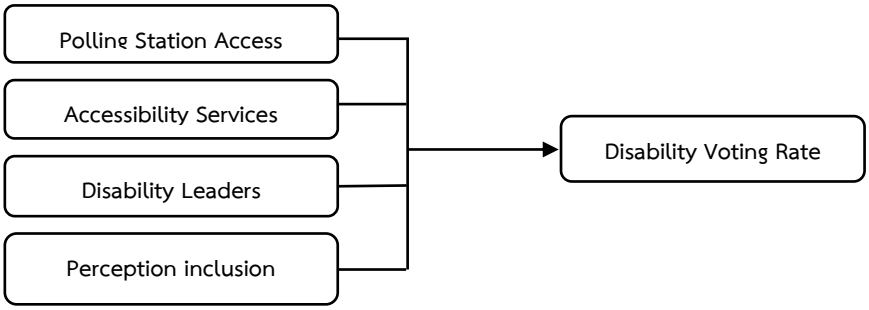
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและโครงสร้างการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งของคนพิการในประเทศไทยและวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการในการเลือกตั้ง โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1.1 การศึกษาข้อมูลและการตั้งสมมติฐาน

บทความวิจัยนี้มีกรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยและมีการกำหนดสมมติฐานที่กล่าวถึงปัจจัย (แสดงดังภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

H1: การเข้าถึงหน่วยเลือกตั้งมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการในประเทศไทย
H2: การมีบริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ
H3: การมีบทบาทผู้นำคนพิการ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ
H4: การรับรู้ถึงการมีส่วนร่วมความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ
H5: ปัจจัยด้านการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมสามารถทำนายอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.2 การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติและการแปรผล

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ถึง 2563 ใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Correlation) กับข้อมูลทุติยภูมิเชิงปริมาณ (Quantitative Secondary Data) ที่ได้จากการรวบรวมจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ ชุดข้อมูลหลักได้มาจากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) โดยเป็นสถิติที่เกี่ยวข้องกับร้อยละของการเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง (Polling Station Access), ร้อยละความครอบคลุมของบริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง (Accessibility Services), อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ (Disability Voting Rate), และระดับการรับรู้ถึงการมีส่วนร่วม (Perception Inclusion) ในช่วงปีดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีการรวบรวมข้อมูลเชิงบริบทและทฤษฎีจากงานวิจัยในประเทศ งานวิจัยในต่างประเทศ และวารสารวิชาการ รวมถึงเอกสารมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้อง เช่น World Bank, อนุสัญญา CRPD และคู่มือของ OSCE/ODIHR เพื่อประกอบการตั้งสมมติฐานและการแปรผลข้อมูล ข้อมูลที่ได้รวบรวมมาจะถูกนำไปวิเคราะห์ด้วยกระบวนการทางสถิติ

1.3 นำข้อมูลที่ได้รวบรวมมาวิเคราะห์ด้วยกระบวนการทางสถิติและทำการแปรผลข้อมูลสถิติ

บทความนี้มีการวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจึงประกอบด้วย ชุดตัวชี้วัดเชิงปฏิบัติการ และวิธีการทางสถิติ ซึ่งชุดตัวชี้วัดถูกสร้างขึ้นโดยการรวบรวมและกำหนดนิยามตัวแปรจากข้อมูลสถิติที่เผยแพร่โดย สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยตัวแปรทั้งหมดถูกกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดหลักของงานวิจัย ซึ่งอ้างอิงจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการแห่งสหประชาชาติ (CRPD) และมาตรฐานสากลด้านการเข้าถึงการเลือกตั้ง จึงมั่นใจได้ในความตรงเชิงเนื้อหาของชุดตัวชี้วัด นอกจากนี้ ชุดข้อมูลสถิติเชิงปริมาณที่ใช้เป็นข้อมูลที่ผ่านการจัดเก็บและรับรองโดยหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจตามกฎหมาย ซึ่งถือว่ามีความน่าเชื่อถือในฐานะข้อมูลทุติย

ภูมิ สำหรับเครื่องมือทางสถิติ ใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Correlation) ซึ่งเป็นวิธีการทางสถิติที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (Linear Relationship) ระหว่างตัวแปรเชิงปริมาณที่ถูกกำหนดไว้ในชุดตัวชี้วัด

2. เครื่องมือการวิจัย

2.1 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความเข้มงวดและเชื่อถือได้ งานวิจัยนี้ใช้ซอฟต์แวร์วิเคราะห์สถิติขั้นสูง โดยกรอบการวิเคราะห์มุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation) ซึ่งเป็นวิธีการที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในการอธิบายพลวัตของตัวแปรหลายตัว

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

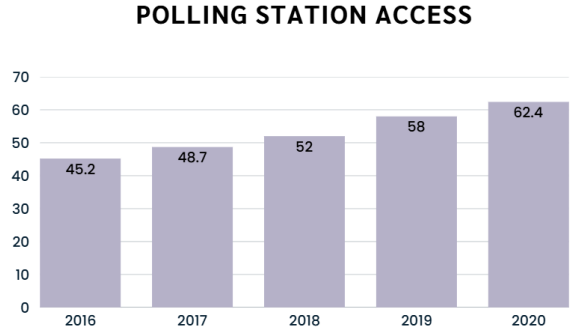
การวิเคราะห์ถูกวางโครงสร้างอย่างรอบคอบ โดยมีการบันทึกทุกขั้นตอนอย่างละเอียดเพื่อให้สามารถตรวจสอบบความถูกต้องของผลลัพธ์ได้ ซึ่งรวมถึงการนำเสนอผลลัพธ์ในรูปของตัวชี้วัด ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Statistical Sighificance Metrics), ช่วงความเชื่อมั่น (Confidence Intervals), ขนาดของผลกระทบ (Effect Sizes), การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ (Coefficient), ค่าความคลาดเคลื่อนมาตฐาน (Standard Error) และค่า p-value ของแต่ละตัวแปร โดยตัวแปรที่มีค่า p-value น้อยกว่า 0.05 ถือว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ

2.3 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือและการทดสอบวินิจฉัย

เพื่อรับรองความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ถดถอย งานวิจัยนี้ได้ใช้ขั้นตอนตรวจสอบและการทดสอบวินิจฉัยเพิ่มเติม ได้แก่ วิเคราะห์เศษตกค้าง (Residuals), ตรวจสอบความเป็นปกติ (Normality), การประเมินปัจจัยขยายความแปรปรวน (Variance Inflation Factor) เพื่อตรวจหาปัญหาการเกิดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity)

ผลการวิจัย

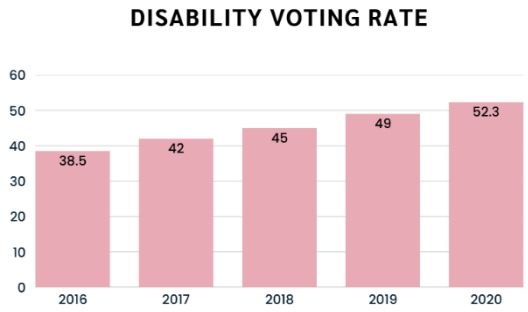
1. การวิเคราะห์แนวโน้มการเข้าถึงหน่วยเลือกตั้งของประเทศไทย (พ.ศ. 2559–2563)

ภาพที่ 2 การวิเคราะห์การเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง (พ.ศ. 2559-2563)
ที่มา: ข้อมูลจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง

จากภาพที่ 1 กราฟแสดงร้อยละของหน่วยเลือกตั้งที่มีการปรับปรุงให้ผู้มีสิทธิสามารถเข้าถึงได้ ระหว่างปี 2559–2563 พบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2559 มีค่าร้อยละ 45.2 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 62.4 ในปี 2563 คิดเป็นการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 38.1 การเพิ่มขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการพัฒนาสภาพแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานของหน่วยเลือกตั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการสิทธิในการเข้าถึงของทุกคน โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีความต้องการพิเศษหรือผู้พิการ ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการสร้างความเท่าเทียมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างทั่วถึง

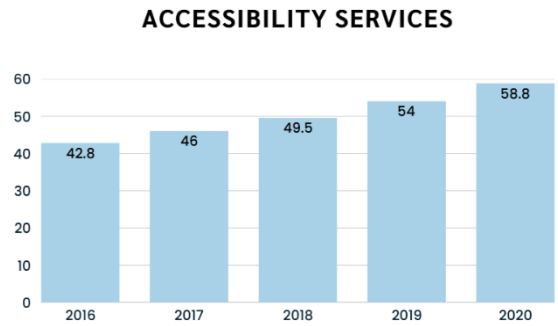
2. การวิเคราะห์แนวโน้มอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการของประเทศไทย (พ.ศ. 2559–2563)

ภาพที่ 3 การวิเคราะห์อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ (พ.ศ. 2559–2563)
ที่มา: ข้อมูลจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง

จากภาพที่ 3 กราฟแสดงร้อยละของคนพิการที่ออกมาใช้สิทธิเลือกตั้ง ระหว่างปี 2559–2563 พบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2559 มีค่าร้อยละ 38.5 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 52.3 ในปี 2563 คิดเป็นการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 35.8 การเพิ่มขึ้นนี้สะท้อนถึงความตื่นตัวและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการที่มากขึ้น เป็นผลมาจากการพัฒนามาตรการสนับสนุนด้านการเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง การให้ข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม และการส่งเสริมสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งอย่างเท่าเทียม ทั้งนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของคนพิการในกระบวนการประชาธิปไตย

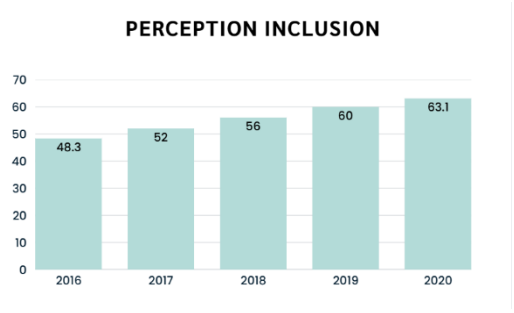
3. การวิเคราะห์แนวโน้มการมีบริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึงของประเทศไทย (พ.ศ. 2559–2563)

ภาพที่ 4 การวิเคราะห์การมีบริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึงคนพิการ (พ.ศ. 2559–2563)
ที่มา: ข้อมูลจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง

จากภาพที่ 4 กราฟแสดงร้อยละของความครอบคลุมของบริการช่วยเหลือผู้พิการในการลงคะแนน ระหว่างปี 2559–2563 พบว่ามีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากร้อยละ 42.8 ในปี 2559 เป็นร้อยละ 58.8 ในปี 2563 คิดเป็นการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 37.4 แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนถึงการพัฒนามาตรการและสิ่งอำนวยความสะดวกในหน่วยเลือกตั้ง เพื่อให้ผู้พิการสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างสะดวกและเท่าเทียมมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นไปตามหลักการสิทธิมนุษยชนและข้อกำหนดในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (CRPD)

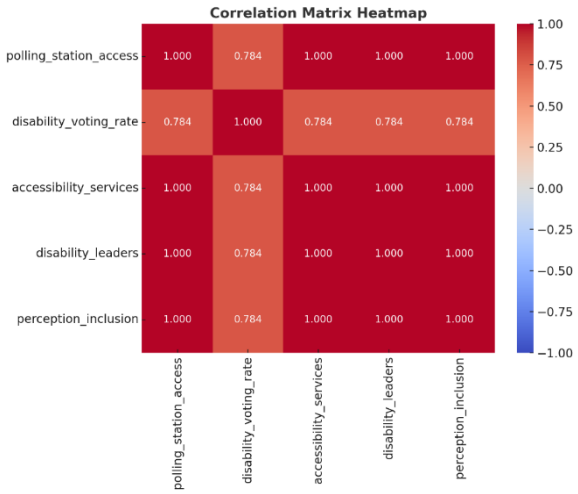
4. การวิเคราะห์แนวโน้มการรับรู้ถึงการมีส่วนร่วมของประเทศไทย (พ.ศ. 2559–2563)

ภาพที่ 5 การวิเคราะห์การรับรู้ถึงการมีส่วนร่วม (พ.ศ. 2559–2563)
ที่มา: ข้อมูลจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง

จากภาพที่ 5 กราฟแสดงร้อยละของการรับรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้พิการ ระหว่างปี 2559–2563 พบว่ามีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2559 อยู่ที่ร้อยละ 48.3 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 63.1 ในปี 2563 คิดเป็นการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 30.6 แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการสร้างความตระหนักรู้และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางการเมืองของคนพิการ ซึ่งมีส่วนช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพและเท่าเทียมมากขึ้น

2. การวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเลือกตั้งของประเทศไทยในช่วงปี 2559-2563 (Comprehensive Analysis of Thailand's Accessibility structures and participation of persons with disabilities in elections (2016-2020)

ภาพที่ 6 Correlation Matrix Heatmap

ค่า r = 1.000 ที่ปรากฏในบางตัวแปร อาจเกิดจากข้อจำกัดของจำนวนข้อมูล (N= 5) ทำให้การวิเคราะห์แสดงความสัมพันธ์ที่แท้จริง ในเชิงประจักษ์

ตารางที่ 1 Comprehensive Analysis of Thailand's Accessibility structures and participation of persons with disabilities in elections (2016-2020)

ตัวแปร	ค่าสหสัมพันธ์ (r)	ค่า p-value	ระดับนัยสำคัญ
Polling Station Access และ Disability Voting Rate	0.784	0.116	ไม่สำคัญ
Polling Station Access และ Accessibility Services	1.000	< 0.001	สูง (p < 0.01)
Polling Station Access และ Disability Leaders	1.000	< 0.001	สูง (p < 0.01)
Polling Station Access และ Perception Inclusion	1.000	< 0.001	สูง (p < 0.01)
Disability Voting Rate และ Accessibility Services	0.784	0.116	ไม่สำคัญ
Disability Voting Rate และ Disability Leaders	0.784	0.116	ไม่สำคัญ

ตารางที่ 1 Comprehensive Analysis of Thailand's Accessibility structures and participation of persons with disabilities in elections (2016-2020) (ต่อ)

ตัวแปร	ค่าสหสัมพันธ์ (r)	ค่า p-value	ระดับนัยสำคัญ
Disability Voting Rate และ Perception Inclusion	0.784	0.116	ไม่สำคัญ
Accessibility Services และ Disability Leaders	1.000	< 0.001	สูง (p < 0.01)
Accessibility Services และ Perception Inclusion	1.000	< 0.001	สูง (p < 0.01)
Disability Leaders และ Perception Inclusion	1.000	< 0.001	สูง (p < 0.01)

จากตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบระหว่างตัวชี้วัดด้านโครงสร้างการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเลือกตั้งของประเทศไทย (พ.ศ. 2559-2563) มีผลการศึกษา ดังนี้

1. ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงและมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$)

จากตารางที่ 1 พบว่าตัวแปร การเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง, บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง, บทบาทผู้นำคนพิการและ การรับรู้การมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์เชิงบวกที่สมบูรณ์ ($r = 1.000$) ต่อกันทุกคู่ หมายความว่าการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรเหล่านี้เคลื่อนไปในทิศทางเดียวกันอย่างสมบูรณ์ อาจเกิดจากการพัฒนาเชิงโครงสร้างและการสนับสนุนที่ดำเนินไปพร้อมกัน

2. ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ปานกลางกับอัตราการออกเสียงของคนพิการ ($p < 0.05$)

อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ มีค่าสหสัมพันธ์ $r = 0.784$ กับตัวแปรอื่นทุกตัว (ยกเว้นตัวเอง) ซึ่งเป็นระดับความสัมพันธ์เชิงบวกสูง แต่ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) สาเหตุอาจเกิดจากจำนวนตัวอย่างที่น้อย ($N = 5$) ทำให้ไม่เพียงพอในการยืนยันผลอย่างมั่นใจ

3. ตัวแปรที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p \geq 0.05$)

การเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง ($r = 0.784$, $p = 0.116$), บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง ($r = 0.784$, $p = 0.116$), บทบาทผู้นำคนพิการ ($r = 0.784$, $p = 0.116$), การรับรู้การมีส่วนร่วม ($r = 0.784$, $p = 0.116$)

ค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรเหล่านี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงไม่สามารถสรุปได้ว่ามีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเลือกตั้งของคนพิการในช่วงเวลาดังกล่าว

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านโครงสร้างการเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง บทบาทผู้นำคนพิการ การรับรู้การมีส่วนร่วม และอัตราการออกเสียงของคนพิการ เพื่อทำความเข้าใจกลไกที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการ โดยจากผลการศึกษา สามารถวิเคราะห์และอภิปรายผลได้ ดังนี้

1) ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเลือกตั้ง

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการเข้าถึง และการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเลือกตั้งของประเทศไทย (พ.ศ. 2559–2563) พบว่า ตัวแปรด้านโครงสร้างการเข้าถึง เช่น การเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง, บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง, บทบาทผู้นำคนพิการ และ การรับรู้การมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์กันในระดับสูงและมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) เกือบทุกคู่ ยกเว้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหล่านี้กับอัตราการออกเสียงของคนพิการ ซึ่งไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แม้ว่าค่าสหสัมพันธ์ (r) จะอยู่ในระดับปานกลาง (0.784) การที่ การเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง, บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง, และ บทบาทผู้นำคนพิการ มีความสัมพันธ์สูง สอดคล้องกับ แนวทางการพัฒนาที่มีสิทธิมนุษยชนเป็นฐาน ซึ่งเน้นให้รัฐและผู้มีหน้าที่ตามสิทธิ (duty-bearers) ต้องสร้างสภาพแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการเข้าถึงของทุกคนอย่างเท่าเทียม การมีความสัมพันธ์เชิงบวกและมีนัยสำคัญระหว่างโครงสร้างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาหนึ่งด้าน (เช่น บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง) มีแนวโน้มจะเกิดร่วมกับการพัฒนาอีกด้าน (เช่น การเสริมบทบาทผู้นำคนพิการ) ซึ่งเป็นการเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเชิงศักยภาพ

ในมุมของ แนวคิดความพิการเชิงสังคม ผลการวิจัยชี้ว่าการมีโครงสร้างสนับสนุนที่ครบถ้วน เช่น บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง และบทบาทผู้นำคนพิการ มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนการลดอุปสรรคเชิงโครงสร้างและเชิงทัศนคติในสังคม การที่ตัวแปรเหล่านี้สัมพันธ์กันยังบ่งชี้ถึงความก้าวหน้าในการปรับสภาพแวดล้อมทางการเมืองให้เอื้อต่อการเข้าร่วมของคนพิการในระยะยาว
อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ที่ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างโครงสร้างการเข้าถึงและ อัตราการออกเสียงของคนพิการ อาจสะท้อนว่าปัจจัยเชิงโครงสร้างเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะเพิ่มอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ จำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยอื่น เช่น แรงจูงใจทางการเมือง การรับรู้สิทธิ หรือปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับ “แนวคิดเชิงขีดความสามารถ” ที่มองว่าการพัฒนาไม่ได้อยู่ที่การมีทรัพยากรหรือโครงสร้างเพียงอย่างเดียว แต่ต้องขยาย “เสรีภาพที่แท้จริง” และโอกาสในการใช้ชีวิตที่ตนให้คุณค่า การมีโครงสร้างพร้อมจึงเป็นเพียง “เงื่อนไขจำเป็น” แต่ยังต้องเสริมด้านการเสริมพลัง (empowerment) การให้ข้อมูล และการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้คนพิการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมจริง

โดยสรุป ผลการวิจัยนี้สนับสนุนข้อเสนอของทั้งสามทฤษฎีที่ว่าการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมต้องมองในมิติที่เชื่อมโยงกัน ทั้งด้านโครงสร้างเชิงกายภาพ บริการสนับสนุน และการเสริมพลังเชิงสังคม เพื่อสร้างระบบที่ยั่งยืนและเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการอย่างแท้จริง

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการคือ การศึกษาสภาพและโครงสร้างการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งของคนพิการ, การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม, และการเสนอแนวทางการพัฒนา 1. สภาพและโครงสร้างการเข้าถึง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิในช่วงปี 2559-2563 พบว่า ตัวแปรด้านโครงสร้างและการสนับสนุน ได้แก่ การเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง, บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง, บทบาทผู้นำคนพิการ และการรับรู้การมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากต่อกัน ($r=1.000$, $p < 0.001$) แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาเชิงโครงสร้างและการจัดบริการสนับสนุนต่าง ๆ ในประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะดำเนินไปควบคู่กันอย่างเป็นระบบและรวมศูนย์ 2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม โดยอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการมีค่าสหสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับตัวแปรด้านโครงสร้างและการรับรู้ ($r=0.784$) ทุกตัว แต่ค่านี้ยังไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) เนื่องจากข้อจำกัดของจำนวนข้อมูลที่น้อย แต่อย่างไรก็ตาม ทิศทางของความสัมพันธ์ชี้ให้เห็นแนวโน้มนี้ว่าการมีโครงสร้างที่พร้อมและการรับรู้สิทธิที่สูงขึ้นมีความเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้น

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเชิงขีดความสามารถที่มองว่าการมีส่วนร่วมไม่ได้ขึ้นอยู่กับการ "จัดให้มี" เท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับ "ความรู้สึกว่ามีสิทธิที่จะมีส่วนร่วม" 3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย จากผลการศึกษางานวิจัยนี้ยืนยันข้อเสนอได้ว่าการพัฒนาโครงสร้างและบริการสนับสนุนในหน่วยเลือกตั้ง รวมถึงการเสริมบทบาทผู้นำคนพิการเป็นปัจจัยสำคัญที่ควรใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนพิการในกระบวนการเลือกตั้งอย่างยั่งยืน

สรุป และอภิปรายผล

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านโครงสร้างการเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง บทบาทผู้นำคนพิการ การรับรู้การมีส่วนร่วม และอัตราการออกเสียงของคนพิการ เพื่อทำความเข้าใจกลไกที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการ โดยจากผลการศึกษา สามารถวิเคราะห์และอภิปรายผลได้ ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิเชิงปริมาณในรอบปี พ.ศ. 2559–2563 สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตที่น่าสนใจระหว่างตัวแปรเชิงโครงสร้างและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการในประเทศไทย โดยผลการวิจัยในส่วนแรกพบว่า ปัจจัยด้านโครงสร้างเชิงกายภาพและการสนับสนุน ซึ่งประกอบด้วย การเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง บริการช่วยเหลือเพื่อการเข้าถึง บทบาทของผู้นำคนพิการ และการรับรู้ถึงการมีส่วนร่วม ต่างมีแนวโน้มเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีความสัมพันธ์เชิงบวกที่สมบูรณ์ระหว่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับสูงมาก ($r = 1.000$, $p < .001$) ปรากฏการณ์นี้บ่งชี้ว่า ระบบบริการและการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการเลือกตั้งในประเทศไทย มีลักษณะการขับเคลื่อนที่เคลื่อนพร้อมกันในรูปแบบรวมศูนย์ (Centralized) ซึ่งสอดคล้องอย่างยิ่งกับ แนวทางการพัฒนาที่มีสิทธิมนุษยชนเป็นฐาน (Rights-Based Approach) ที่เน้นย้ำบทบาทหน้าที่ของรัฐหรือผู้มีหน้าที่ตามสิทธิ (Duty-bearers) ในการสร้างมาตรฐานกลางและวางโครงสร้างพื้นฐานเพื่อประกันสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างไม่เลือกปฏิบัติ ขณะเดียวกันในมุมของแนวคิดความพิการเชิงสังคม (Social Model of Disability) ความสอดประสานกันของตัวแปรเชิงโครงสร้างเหล่านี้ยังสะท้อนถึงความพยายามของสังคมและภาครัฐในการลดอุปสรรคทางกายภาพ นโยบาย และสิ่งแวดล้อมลงเพื่อปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทางการเมืองให้เอื้อต่อการยอมรับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิพลเมืองของคนพิการในระยะยาว

อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงโครงสร้างและการรับรู้เหล่านั้นกับอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ (Disability Voting Rate) ผลการทดสอบทางสถิติกลับพบจุดตัดที่สำคัญ โดยแม้ว่าความสัมพันธ์จะเป็นไปในทิศทางบวกในระดับที่ค่อนข้างสูง ($r = .784$) แต่กลับไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) ซึ่งในทางสถิติอาจเกิดจากข้อจำกัดของจำนวนชุดข้อมูลที่มีขนาดเล็ก แต่ในเชิงทฤษฎี ผลลัพธ์ดังกล่าวได้สร้างข้อค้นพบที่ก้าวข้ามกรอบคิดแบบเดิม โดยชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แท้จริงของคนพิการไม่ได้ขึ้นอยู่กับการ "จัดให้มี" หรือการอำนวยความสะดวกในเชิงเทคนิคและกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องพึ่งพาสิ่งที่เรียกว่า "ความรู้สึกหรือการตระหนักว่าตนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วม" เป็นสำคัญ

ข้อค้นพบในจุดนี้สอดคล้องและสนับสนุน แนวคิดเชิงขีดความสามารถ (Capability Approach) ของ Amartya Sen และ Martha C. Nussbaum อย่างชัดเจน ซึ่งอธิบายว่าการเข้าถึงสิทธิที่แท้จริง (Real Freedoms) ไม่ใช่เพียงแค่การเปิดโอกาสหรือการหยิบยื่นทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานให้เท่านั้น แต่โครงสร้างเหล่านั้นเป็นเพียง "เงื่อนไขจำเป็น" ขั้นต้น รัฐและสังคมยังจำเป็นต้องมุ่งเน้นกระบวนการเสริมพลัง (Empowerment) การให้ข้อมูลข่าวสารที่รอบด้าน ตลอดจนการเสริมสร้างสำนึกแห่งสิทธิและความมั่นใจใน

ตนเอง เพื่อเปลี่ยนผ่านจากขีดความสามารถเชิงศักยภาพไปสู่เสรีภาพที่แท้จริงในการดำเนินชีวิตและกำหนดอนาคตทางการเมืองทางการเลือกตั้ง ดังนั้น การออกแบบนโยบายเลือกตั้งที่เป็นธรรมและยั่งยืนในอนาคต จึงต้องข้ามพ้นมิติการสงเคราะห์เชิงเทคนิค ไปสู่การสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองที่ยอมรับและหนุนเสริมบทบาทของคนพิการในฐานะพลเมืองที่เท่าเทียมและมีพลังขับเคลื่อนระบอบประชาธิปไตยด้วยตนเองอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ พบว่าปัจจัยด้านโครงสร้างและบริการสนับสนุนในหน่วยเลือกตั้งมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมากต่อการรับรู้การมีส่วนร่วมของคนพิการ และมีแนวโน้มเชื่อมโยงกับอัตราการออกเสียง แม้จะยังไม่พบความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติในกรณีของ อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการ เนื่องมาจากข้อจำกัดด้านข้อมูล ดังนั้น จึงควรมีการดำเนินนโยบายและมาตรการดังต่อไปนี้

1. การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานของหน่วยเลือกตั้งที่เข้าถึงได้

1.1 ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ทางลาด พื้นผิวเรียบ ห้องน้ำที่รองรับผู้ใช้วีลแชร์และจุดลงคะแนนที่ออกแบบให้เหมาะสมกับความต้องการของคนพิการทุกประเภท

1.2 จัดทำมาตรฐานกลางด้านการเข้าถึงและติดตามการดำเนินงานในทุกเขตเลือกตั้ง

2. การเพิ่มบริการสนับสนุนในวันเลือกตั้ง

2.1 จัดให้มีผู้ช่วยลงคะแนน ล่ามภาษามือ บัตรลงคะแนนอักษรเบรลล์ และบริการพิเศษอื่น ๆ เพื่อรองรับความต้องการเฉพาะ

2.2 จัดอบรมเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งให้มีความรู้และความเข้าใจในการให้บริการคนพิการอย่างเหมาะสม

3. การเสริมบทบาทและศักยภาพของผู้นำหรือองค์กรคนพิการ

3.1 สนับสนุนการทำงานของเครือข่ายคนพิการในระดับพื้นที่เพื่อเป็นตัวกลางสื่อสารสิทธิและกระตุ้นการมีส่วนร่วม

3.2 จัดงบประมาณและโครงการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถด้านการสื่อสารสาธารณะและการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ

4. การสร้างการรับรู้ด้านการมีส่วนร่วม

4.1 จัดทำสื่อรณรงค์ที่เข้าถึงคนพิการในทุกประเภทสื่อและทุกช่องทาง เช่น วิดีโอพร้อมคำบรรยาย เสียงบรรยาย หรือภาษามือ

4.2 ส่งเสริมกิจกรรมสร้างความตระหนักในชุมชน เพื่อให้คนพิการรู้สึกว่ามีบทบาทและเสียงที่มีความหมายในกระบวนการประชาธิปไตย

5. การวิจัยและติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

5.1 เก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในระยะยาว เพื่อประเมินผลของการปรับปรุงโครงสร้างบริการ และนโยบายต่ออัตราการออกเสียง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการเก็บข้อมูลในระยะเวลาที่ยาวนานขึ้นและครอบคลุมพื้นที่ตัวอย่างที่หลากหลายกว่าเดิม เพื่อเพิ่มจำนวนกรณีศึกษาและทำให้การวิเคราะห์มีพลังทางสถิติ (statistical power) มากขึ้น ซึ่งสามารถตรวจจับความสัมพันธ์ที่แท้จริงได้อย่างแม่นยำ นอกจากนี้ควรเก็บข้อมูลตัวแปรแทรกซ้อน เช่น ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเหตุการณ์เฉพาะปี ที่อาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจออกมาใช้สิทธิของคนพิการ รวมถึงควรใช้วิธีวิเคราะห์ขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์เชิงพหุคูณ เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของตัวแปรตัวกลางและตัวแปรกำกับได้อย่างชัดเจน อีกทั้งควรมีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพร่วมด้วย เพื่อให้เข้าใจมิติด้านประสบการณ์และการรับรู้ของคนพิการต่อการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งอย่างรอบด้าน

กิตติกรรมประกาศ

การเผยแพร่การวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี จากวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณสำหรับการสนับสนุนความรู้ทางวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา ไชยะ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ความรู้ ข้อคิด แนวทางการทำวิจัย ข้อแนะนำ วิธีการหาข้อมูล และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการทำบทความวิจัยนี้ จนกระทั่งบทความวิจัยครั้งนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ สุดท้ายนี้ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

[1] Cornwall, A., & Nyamu-Musembi, C. (2004). Putting the “rights-based approach” to development into perspective. *Third World Quarterly*, *25*(8), 1415–1437. DOI: https://doi.org/10.1080/0143659042000308447

[2] Office of the High Commissioner for Human Rights. (2006). *Frequently Asked Questions on a Human Rights-Based Approach to Development Cooperation*. United Nations.

[3] United Nations. (2003). *The Human Rights Based Approach to Development Cooperation: Towards a Common Understanding Among UN Agencies*. United Nations

[4] Union of the Physically Impaired Against Segregation. (1976). *Fundamental principles of disability*. UPIAS.

[5] Oliver, M. (1990). *The politics of disablement*. Macmillan Education UK. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-349-20895-1

[6] United Nations. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*.

[7] People with Disability Australia. (n.d.). *Models of disability*.

[8] Nussbaum, M. C. (2011). *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. Harvard University Press

[9] Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. Oxford University Press.

[10] Robeyns, I. (2017). *Wellbeing, Freedom and Social Justice: The Capability Approach Re-Examined*. Open Book Publishers. DOI: https://doi.org/10.11647/OBP.0130

[11] United Nations. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*. New York: United Nations.

[12] OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. (2017). *Handbook on observing and promoting the electoral participation of persons with disabilities*. OSCE/ODIHR. https://www.osce.org/odihr/elections/handbook-disabilities

[13] International Foundation for Electoral Systems. (2018). *Election access observation toolkit*. IFES. https://www.ifes.org/tools-resources/election-access-observation-toolkit

[14] Schur, L., & Kruse, D. (2014). *Disability and voting accessibility in the 2012 elections: Final report to the U.S. Election Assistance Commission*. Rutgers University.

[15] European Union Agency for Fundamental Rights. (2014). *The right to political participation of persons with disabilities*. Publications Office of the European Union.

[16] European Union Agency for Fundamental Rights. (2024). *Political participation of persons with disabilities – 2024 update*. Publications Office of the European Union.

[17] สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2561). *พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561*. ราชกิจจานุเบกษา.

[18] สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2566). *การอำนวยความสะดวกให้กับคนพิการและผู้สูงอายุในวันเลือกตั้ง*. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. https://www.ect.go.th

[19] Asian Network for Free Elections (ANFREL). (2019). *Legal measures concerning the rights of persons with disabilities to participate in the election under the Organic Act on the Election of Members of Parliament B.E. 2561 (2018)*. Asian Network for Free Elections (ANFREL). https://anfrel.org/wp-content/uploads/2020/02/ANFREL-Research-Report-on-PWD-Participation-in-Election_Thailand.pdf

[20] สุกัญญา จำนงค์บุญ. (2563). *การเข้าถึงสิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการ* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

[21] ปาณิสสรา สุดชูเกียรติ. (2563). *มาตรการทางกฎหมายในการช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวก แก่คนพิการทางการเห็นในการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. DOI: 10.58837/CHULA.THE.2020.836.

[22] พรปวีณ์ มีมากบาง. (2562). ปัญหาการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการในประเทศไทย. *วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, *48*(3), 512–537. https://so01.tci-thaijo.org/index.php/rdi-aru/article/download/244126/167101

[23] Sen, A. (1999). *Development as freedom*. New York: Knopf.

[24] Mitra, S. (2006). The capability approach and disability. *Journal of Disability Policy Studies, 16*(4), 236–247. DOI: https://doi.org/10.1177/10442073060160040501

[25] สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2563). *รายงานการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการ*. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. https://www.ect.go.th/